

SRBSKÝ FAKTOR V GEOPOLITIKE ZÁPADNÉHO BALKÁNU. VYBRANÉ ASPEKTY

Slavomír BUCHER¹

Abstract: *The aim of this article is to compare different images of the position of Serbia at the beginning of 21st century. Confessional and ethnic pictures of the West Balkans is the result of different demographic development (migration, natural increase, etc.), as well as the action of geographical, historical, political and other factors. At the beginning of the 21st the Serbs have found themselves in the new geopolitical reality: again destroyed and in refugees, under the new form of sanctions and geostrategic pressures. Regardless of the change of the regime, the geostrategic pressures on Serbia in the new forms have been continued. The geostrategic interest is the breaking of Serbia in order not to represent the military and political power nor economic force in Balkan. We have to realize, that since the immigration of the Slavs to the Balkans peninsula, this region was an object of constant conflicts of interests between great European and world powers. This article is attempt to analysis of elementary exterior and interior factors of geostrategic position of Serbia and its possibilities for regional and global integration.*

Key words: *Serbia, factors of geostrategic position, Western Balkan, regional cooperation*

ÚVOD

Cieľom príspevku je na základe komparatívnej analýzy odborných článkov z prostredia politológie, geografie, sociológie a medzinárodných vzťahov prispieť k analýze etnických konfliktov na Balkáne, ktorých základnou premisou je odlišné vnímanie teritoriality jednotlivými skupinami národností, t. j. diferencovaná predstava „suseda“ o historickej, kultúrnej a sociálnej identite regiónu, v ktorom žije.

Ideu stretu civilizácií rozpracovali vo svojich úvahách už starovekí Gréci. Huntington (1996) pojem „civilizácie“ transformoval na svetové náboženstvá. Ak v prvej svetovej vojne došlo ku konfliktu medzi veľmocami, ktorý mal vyvrcholenie v druhej svetovej vojne a svoj záver v „studenej vojne“ medzi USA a ZSSR (súperenie ideológií komunizmu, fašizmu, liberálneho kapitalizmu), tak od 90. rokov 20. storočia sme svedkami stretu civilizácií, ktorých základom je náboženstvo.

Huntington definuje priestor Balkánu ako križovatku troch základných civilizačných okruhov (Huntington, 1996):

- ✓ západno-kresťanský civilizačný okruh reprezentovaný Chorvátskom a Slovinskom
- ✓ pravoslávny civilizačný okruh zastúpený Gréckom, Srbskom, Čiernou Horou, Bulharskom, Rumunskom, Macedónskom
- ✓ islamský civilizačný okruh, ktorý tvoria relatívne kompaktné enklávy na rozhraní

1 **RNDr. Slavomír Bucher**, Katedra geografie a regionálneho rozvoja, Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita, ul. 17. Novembra 1, 081 16 Prešov, e-mail: slavobucher@yahoo.com

západno-kresťanského a pravoslávneho civilizačného priestoru: Albánsko, Kosovo a Metohija, Sandžak, Centrálna Bosna, Západná Trácia, Východné Rodopy, bulharská a rumunská Dobruža

Na území európskeho Balkánu dochádzalo po stáročia k stretu záujmov troch hlavných aktérov reprezentujúcich svetové veľmoci – Turecka (Osmanskej ríše), Rakúsko-Uhorska a Ruska. Svoje sekundárne ciele si v tomto regióne uplatňovalo aj Francúzsko, Veľká Británia, Prusko (Nemecko) a po II. svetovej vojne USA. Súčasný „Balkán“ nie je iba produktom európskej a euroázijskej histórie, národnostných konfliktov a rivality medzi jednotlivými aktérmi, ale predstavuje ťažisko globálneho imperializmu svetových veľmocí.

Balkán patrí medzi tzv. „krízové regióny“, ktoré sa vyznačujú špecifickými spoločenskými a ekonomickými ukazovateľmi. Pre krízový región sú charakteristické nasledovné atribúty: nízka životná úroveň obyvateľstva, náhla zmena v reprodukčnom správaní, národnostnej a náboženskej štruktúre obyvateľov krízového regiónu, taktiež anomálie v priestorovom usporiadaní populácie, ako aj napätými vzťahmi medzi rôznymi etnickými a náboženskými skupinami krízového regiónu.

Región bývalej Juhoslávie môžeme považovať za nestabilný od decembrového referenda v roku 1990, v ktorom Slovinci odhlasovali odtrhnutie od juhoslovanskej federácie. Komplexná destabilizácia regiónu nastala 25. júna 1991, keď Slovinsko a Chorvátsko vyhlásilo nezávislosť.

V týchto regiónoch, v relatívne krátkom časovom horizonte dochádza k zmenám fyziognómie, štruktúry a funkčných vlastností krajiny.

V našom článku sme sa zamerali na územie západného Balkánu, ktoré od 90. rokov 20. storočia predstavuje krízový región juhovýchodnej Európy. V súčasnosti sa jednotlivé štáty pripravujú na vstup do euroatlantických štruktúr (EÚ, NATO). Charakteristické črty regiónu z polovice 90. rokov a začiatku milénia (Rogelj, 2006):

- ❖ viaceré mestá a obce regiónu sú bez funkčnej občianskej infraštruktúry
- ❖ nízka vymožitelnosť práva spojená s neexistujúcou legislatívnou mocou a korupciou
- ❖ kolaps verejnej a štátnej správy
- ❖ netransparentné nakladanie s verejnými financiami (často sú podporované vybrané sektory hospodárstva, tok kapitálu kontroluje vybraná skupina ľudí napojených na vládnuce elity)
- ❖ nízky stupeň osobnej a kolektívnej bezpečnosti
- ❖ vládnuce elity si udržiujú moc prostredníctvom strachu a represii voči civilnému obyvateľstvu
- ❖ dané územie (región) kontrolujú rôzne polovojenské skupiny
- ❖ náhle zvýšenie úmrtnosti, ktoré je spojené s nízkou pôrodnosťou
- ❖ migrácie obyvateľov
- ❖ nefunkčný vzdelávací systém, zdravotníctvo, sociálne služby
- ❖ región je často sankcionovaný OSN, nefunkčný finančný sektor a bankovníctvo

Uviedli sme len niekoľko faktorov, ktoré negatívne ovplyvňujú krízové regióny. Často v týchto regiónoch pôsobí kombinácia faktorov súčasne. Proces stabilizácie krízového regiónu sa skladá z nasledujúcich fáz (Bičanić, 1999):

- ❖ **Internacionalizácia:** *formálna akceptácia krízy v regióne, snaha o medzinárodnú pomoc pri riešení konfliktu*
- ❖ **Intervencia:** *snaha o stabilizáciu situácie, čoho výsledkom môže byť vynútený krátkodobý mier v regióne (pod tlakom medzinárodného spoločenstva, napr. súčasná situácia v Kosove a Metohiji)*
- ❖ **Sanácia:** *nastolenie sankcií a podmienok, ktoré vedú k stabilizácii regiónu a trvalému mieru*
- ❖ **Revitalizácia:** *obnova regiónu, postupná regionálna a globálna integrácia územia*

Proces formovania teritoriálnych hraníc a národov v regióne západného Balkánu môžeme zhrnúť do niekoľkých fáz (Grčić, 2007a):

- **Prvá fáza** je spojená s národnooslobodzovacím bojom a riešením tzv. „východnej otázky“ na konci 19. a začiatkom 20. storočia. Pri formovaní vtedajších hraníc nových štátov, ktoré sa oslobodili spod jarma Osmanskej ríše hrali dôležitú úlohu noví globálni aktéri na politickej mape sveta, medzi ktorých zaraďujeme Rusko, Veľkú Britániu, Rakúsko-Uhorsko, Prusko (Nemecko) a Francúzsko. Tieto mocnosti vymedzovali hranice nových štátov bez toho, aby poznali kultúrno-historické osobitosti, náboženské tradície a národnostný charakter regiónu. V prvej etape geopolitického formovania regiónu boli novovzniknuté štáty ovplyvnené francúzskym centralizovaným modelom národného unitarizmu.

Jazyk a literatúra, cirkev, školstvo, kultúrne inštitúcie, folklór, národnostné tradície – všetko bolo primárne podriadené ideálom budovania národného štátu, hrdosti jednotlivca k národu (výsledkom čoho bolo kreovanie nezávislých štátov – Grécka, Srbska, Rumunska, Bulharska, atď.). Versaillskou konferenciou v roku 1918 sa nacionálne vášne jednotlivých národov a národností zakonzervovali do osudovej „Pandorinej skrinky“ s názvom Juhoslávia.

- **Druhá fáza** geopolitického formovania regiónu je spojená s rozpadom bývalej Juhoslávie. Začiatkom 90. rokov sa národnostné a náboženské vášne bratských juhoslovanských národov premenili na vlnu krvavých a bratovražedných bojov, ktoré vyústili do následnej fragmentácie územia bývalej juhoslovanskej federácie.
- **Tretia fáza** geopolitického formovania regiónu je na jednej strane definovaná integráciou do EÚ a NATO (Grécko, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko), na druhej strane však pokračuje fragmentáciou Srbska, resp. Bosny a Hercegoviny. Existuje niekoľko mezoregiónov v rámci štátov, ktoré sa vyznačujú sociálnymi a kultúrnymi reáliami, pričom majú jasne definovanú regionálnu identitu. Tieto regióny charakterizuje rôzny stupeň legálnej autonómie v rámci vnútorného administratívno-teritoriálneho usporiadania štátu. K takýmto mezoregiónom zaraďujeme napríklad Kosovo a Metohiju, Vojvodinu, Dalmáciu, Istrijský polostrov, západné Macedónsko. Spoločným znakom týchto území je celková rozloha, ktorá neprevyšuje rozlohu 20 000 km². Tieto územia pri podpore ich obyvateľstva môžu ašpirovať na širšiu autonómiu, prípadne nezávislosť. Takáto fragmentácia môže vyústiť do formovania ďalších 4 – 5 štátov v regióne západného Balkánu.

- Málo predpokladanou, avšak po splnení určitých kritérií reálnou alternatívou môže byť aj **štvrtá fáza** pokračujúcej fragmentácie a dezintegrácie územia. V Európe máme niekoľko príkladov tzv. „miništátov“, ako napríklad Vatikán, Monako, San Maríno. Balkánsky geopolitický priestor predstavuje „nový európsky inkubátor“ tzv. miništátov“. Balkán, podľa tohto scenára, by mohol ponúknuť Európe a svetú rôzne formy „mini štátov“, v podobe miest alebo rôznych dištriktov (Brčko), prípadne historických regiónov. V geopolitickom priestore západného Balkánu je v poslednom decéniu trendom rozdelenie miest na základe etnicity a náboženskej štruktúry napr. Mostar (chorvátska a bosnianska časť mesta), Sarajevo (bosnianska a srbská časť mesta), Kosovská Mitrovica (srbský a albánsky dištrikt), Kumanovo (macedónska a albánska časť mesta).

PRIESTOROVÁ PARALELA, ALEBO VNÍMANIE IDENTITY MIESTA RÔZNYMI SKUPINAMI OBYVATEĽOV

Ako príklad môžeme uviesť priestor Kosova a Metohije (Stepić, 2005):

- ✓ **Srbský národnostný korpus** vníma tento priestor ako „*Svätú zem*“, čo je totožné s expresívnym názvom Izreala, ako krajiny, do ktorej vstúpili Židia po štyridsať-ročnom vyhnanstve v púšti. Podľa srbských náboženských a kultúrnych tradícií predstavuje región Kosova a Metohije zasľúbenú zem, spojenú s kolískou srbského národa, jazyka a srbsko-pravoslávnu cirkvou.
- ✓ **Albánci** identifikujú tento región ako svoj „*životný priestor*“, t. j. územie kompaktne osídlené albánskym obyvateľstvom vnímajú ako svoje teritórium. Toto ponímanie reality je charakteristické pre islamský geopolitický priestor, v ktorom „dom predstavuje priestor, kde momentálne žijem, existujem.“
- ✓ **Pre Rómov**, ktorí tvoria významnú menšinu na Kosove a Metohiji je tento priestor spojený s polohou. Spôsob života Rómov, ako aj ich vnímanie reality je skôr typický pre geografov a cestovateľov. Ideálnym priestorom pre rómsku populáciu je priestranné územie s možnosťou voľnej migrácie po teritóriu. Identita miesta spojená s jeho primárnym potenciálom, resp. ekonomické atribúty územia nehrajú primárnu úlohu pri lokalizácii „*miesta dočasného bývania*“. Významné sú iba polohové charakteristiky územia (Grčić, 2001).

Huntington (2008) definoval kardinálne dôvody ozbrojených konfliktov počas 90. rokov 20. storočia, ktoré boli založené na náboženskej a národnostnej heterogenite medzi jednotlivými komunitami na Balkáne. Hlavnú príčinu ozbrojeného konfliktu na Kosove a Metohiji vidí Huntington v raste natality albánskeho obyvateľstva a poklesu podielu Srbov po druhej svetovej vojne vzhľadom na ostatné národnosti žijúce na území Kosova.

Sekundárnym dôvodom poklesu Srbov v tomto regióne bol tzv. dekrét (Odluka) č. 153 z marca 1945, ktorým sa zabraňovalo návratu kolonistov z centrálneho Srbska, ktorí počas druhej svetovej vojny emigrovali z priestoru Kosova a Metohije. Emigrantom, ako aj ostatným príslušníkom srbského etnika, ktorí sa zdržiavali na území Kosova a Metohije bolo ponúknuté územie Vojvodiny, ako náhrada za Kosovo a Metohiju. Týmto právnym aktom chcelo vtedajšie vedenie komunistickej strany eliminovať akékoľvek snahy o tzv. „dominantnom veľkosrbskom národe“ v SFRJ.

Konflikt v Bosne a Hercegovine sa zakladal na moslimskom (bosniackom) nacionalizme, ktorého snahou bolo zjednotiť Bosnu a Hercegovinu a vytvoriť tak centralizovaný islamský štát.

GEOPOLITICKÉ POSTAVENIE SRBSKÉHO FAKTORA V ČIERNEJ HORE

Vďaka separatistickému smerovaniu politiky, ktorú v poslednom decéniu (1998 – 2008) viedol čiernohorský exprezident a premiér Milo Đukanovič, došlo k zhoršeniu vzťahov s Belehradom, čo následne vyústilo v roku 2006 do referenda a vyhlásenia nezávislosti Čiernej Hory (Petrović, 2008).

Po vyhlásení nezávislosti dochádza k postupnej segregácii srbského obyvateľstva a srbskej pravoslávnej cirkvi na teritóriu Čiernej Hory. Takmer tretinu obyvateľov Čiernej Hory tvoria Srbi, pričom až dve tretiny populácie sa hlási k srbskej pravoslávnej cirkvi. Mozaiku obyvateľov Čiernej Hory formuje približne 25 % podiel Moslimov, Chorvátov a Albáncov. Čiernohorská vláda sa od roku 2006 neustále pokúša oslabiť vplyv srbskej kultúry, cirkvi a jazyka v Čiernej Hore.

Typickým príkladom nacionalizmu novovzniknutého štátu je snaha o formovanie čiernohorského spisovného jazyka a čiernohorskej pravoslávnej cirkvi. Opozícia, sformovaná v roku 2007 odmietla návrh predloženej ústavy, ktorá by bola v neprospech tamojšej srbskej minority. V roku 2008 došlo k politickému vákuu, v dôsledku prepuknutia škandálu, v ktorom figuroval Milo Đukanovič a jeho najbližší spolupracovníci. Kauza sa týkala sporu medzi Čiernou Horou a Talianskom ohľadne pašovania cigariet a tabaku, ako aj daňových podvodov (bližšie elektronické zdroje <http://www.kurir-info.rs> alebo <http://www.vesti-online.com/>).

Súčasná koalícia sa sformovala vďaka finančnej podpore USA a západných spojencov. V rokoch 1997 – 2000 čiernohorský líder Milo Đukanovič tvoril spolu s ostatnými srbskými stranami konštruktívnu opozíciu vtedajšiemu autoritatívnemu prezidentovi Juhoslávie – Slobodanovi Miloševićovi. Po páde Miloševićovho režimu dochádza k demokratizačným procesom, čoho výsledkom je federalizácia štátu v podobe voľného zväzku Srbska a Čiernej Hory. Federácia Srbska a Čiernej Hory (2003 – 2006) predstavovala určitý medzistupeň k úplnému osamostatneniu Čiernej Hory, v ktorom významnú úlohu zohrala zahraničná politika USA a EÚ.

Je zrejmé, že jedným z významných geopolitických dôvodov, prečo Západ podporoval samostatnosť Čiernej Hory bola postupná izolácia srbskej menšiny, ako aj jej kultúrnej identity v tejto časti Balkánu (ako aj strata prístupu Srbska k otvorenému moru). Súčasná politická elita podporuje prozápadnú orientáciu Čiernej Hory, čoho výsledkom má byť členstvo tohto štátu v euroatlantických štruktúrach. Na druhej strane sa snaží zintenzívniť ekonomickú a politickú spoluprácu s Chorvátskom, Kosovom a Albánskom, na úkor Srbska.

Takmer tri štvrtiny obyvateľov Čiernej Hory deklaruje svoju religióznu príslušnosť k srbskej pravoslávnej cirkvi. Pravoslávne obyvateľstvo v posledných decéniách pociťovalo silnú väzbu so srbskou etnickou identitou, avšak na regionálnej (teritoriálnej) úrovni sa považovali za Čiernohorcov. Tento precedens využili národne orientované strany podporujúce samostatnosť Čiernej Hory v referende z roku 2006. Po páde Miloševićovho režimu dochádza k potlačeniu akejkoľvek propagácie srbského nacionalizmu, jednak

prozápadnou vládou v Belehrade, ako aj prostredníctvom USA a EÚ na území Západného Balkánu. Na druhej strane však Západ propagoval tie elity (výsledkom bolo vyhlásenie nezávislosti v roku 2006), ktoré požadovali právo na sebaurčenie čiernohorského národa, ktoré mu bolo niekoľko storočí odopierané. Po páde autoritatívneho režimu Slobodana Miloševića sa začali vytvárať nové kultúrne a občianske mimovládne organizácie, ktorých primárnym cieľom bola falzifikácia dejín s cieľom formovania nového národa na Balkáne, ktorý by mal vlastnú históriu, kultúru, jazyk a vieru. Etablovanie základných pilierov tejto novej ideológie položilo základy k vytvoreniu novej nezávislej republiky, ktorej legitímne právo na sebaurčenie podporilo medzinárodné spoločenstvo.

Zmena národnej a kultúrnej identity sa prejavila už pri prvom sčítania obyvateľov, ktoré preukázalo, že takmer 43 % populácie deklarovalo čiernohorskú národnosť, avšak až 64 % obyvateľov sa stotožnilo so srbským jazykom ako svojím materinským jazykom. Na základe týchto faktov môžeme jednoznačne konštatovať, že iba 20 % obyvateľov Čiernej Hory akceptuje čiernohorský jazyk ako svoj materinský jazyk. Ak by sa dodržiavali normy platné v EÚ, na základe výsledkov sčítania obyvateľov podľa národnosti a materinského jazyka, tak by sa Srbi stali konštitutívnym národom v Čiernej Hore s rovnakými právami ako majú napr. Valóni v Belgicku, Francúzi vo Švajčiarsku, Katalónci v Španielsku. Avšak práva Srbov sú v Čiernej Hore na oveľa nižšej úrovni, ako práva Albáncov (približne 30 %) v Macedónsku. Čierna Hora predstavuje pre Srbov posledný priestor ich rozšírenia k jadranskému pobrežiu a moru, avšak súčasné trendy poukazujú na fragmentáciu srbskej identity v Čiernej Hore, postupnú transformáciu a v neposlednom rade zánik srbského faktora v tomto regióne.

Májové referendum v Čiernej Hore z roku 2006 vykazovalo značné nedostatky z aspektu legálnosti a legitimacy. Na druhej strane existuje primárny ekonomický, strategický, kultúrny a politický záujem Srbska udržať nadštandardné vzťahy so svojim juhozápadným susedom.

V dlhodobom horizonte sa predpokladá užšia spolupráca Čiernej Hory a Srbska hlavne v ekonomicko-kultúrnej sfére a spoločnej zahraničnej politike vo vzťahu k EÚ a NATO.

DIPLOMATICKÉ A HOSPODÁRSKE VZŤAHY ČIERNEJ HORY SO SRBSKOM A KOSOVOM

Srbsko uznalo Čiernu Horu ako suverénny a nezávislý štát 15. júna 2006, pričom k nadviazaniu diplomatických vzťahov došlo 22. júna 2006. Napätie v bilaterálnych vzťahoch vzniklo 9. októbra 2008, keď Čierna Hora priznala nezávislosť Kosova. Následne bola veľvyslankyňa Čiernej Hory v Belehrade označená ako „*persona non grata*“. Opätovná stabilizácia vzťahov nastala 4. novembra 2009 po vymenovaní nového čiernohorského veľvyslanca v Belehrade.

Srbsko predstavuje pre Čiernu Horu strategického ekonomického partnera. V roku 2009 sa celková hodnota obchodnej výmeny medzi krajinami pohybovala na úrovni 678,83 milióna EUR, pričom vývoz do Srbska predstavoval 79,606 milióna EUR a dovoz 599,23 milióna EUR. Čierna Hora vykazuje značný deficit celkovej obchodnej bilancie so Srbskom.

Strategickú os spolupráce predstavuje doprava (železničná, cestná, letecká). Snahou Srbska je revitalizácia železničnej trate Bar – Beograd (z dôvodu prístupu k moru), ako

aj výstavba diaľnice Bar – Boljare. V oblasti dopravy sa ráta s rekonštrukciou a výstavbou hraničných priechodov pre železničnú a cestnú dopravu. Čiernohorské aerolinie „Montenegro airlines“ nadviazali letecké spojenia s Nišom a Belehradom.

Srbi predstavujú prominentnú klientelu turistov v Čiernej Hore, nakoľko mnohí vlastní na pobreží, prípadne vo vnútrozemí nehnuteľnosti (chaty, domy, byty). V roku 2009 navštívilo Čiernu Horu 285 892 turistov zo Srbska (čo predstavuje viac ako tretinu celkovej populácie Čiernej Hory), pričom realizovali viac ako 2 milióny nocovaní (Petrović, 2007).

Čierna Hora oficiálne uznala Kosovo v októbri 2008. Hlavným dôvodom akceptácie Kosova ako nezávislého štátu zo strany Čiernej Hory bola spoločná vízia európskej perspektívy celého regiónu, ako aj regionálna stabilita a rozvoj bilaterálnych vzťahov založených na dôvere, porozumení a vzájomnej participácii na trvalom miery v regióne západného Balkánu.

Od júla 2008 platia v Čiernej Hore kosovské pasy. V súčasnosti majú tieto dva štáty podpísané bilaterálne zmluvy, ktoré uľahčujú lepšiu koordináciu colnej politiky na spoločných hraniciach, boj proti nelegálnej migrácii, terorizmu a drogám, ako aj ochranu životného prostredia. Čierna Hora a Kosovo sa zaviazali na spoločnom postupe pri návrate utečencov, ktorých je na území Čiernej Hory niečo cez 10 000 osôb. Čierna Hora taktiež podporuje vstup Kosova do svetových ekonomických inštitúcií, akými sú Medzinárodný menový fond alebo Svetová banka.

GEPOLITICKÁ POLOHA BOSNY A HERCEGOVINY V REGIÓNE ZÁPADNÉHO BALKÁNU

Súčasný model administratívneho usporiadania Bosny a Hercegoviny rešpektuje tzv. „Daytonské zmluvy“, ktoré zastrešujú všeobecnú rámcovú zmluvu o mieri v Bosne a Hercegovine, na ktorú nadväzuje ďalších trinásť dohôd špecifického zamerania.

Súbor dokumentov bol výsledkom intenzívneho rokovania znepriatelených strán bosnianskeho konfliktu (Srbov, Chorvátov a Bosniakov) v dňoch 4. – 20. 11. 1995 na Wright-Pattersonovej základni vzdušných síl USA v Daytone, štát Ohio pod záštitou kontaktnej skupiny (EÚ, Francúzsko, Nemecko, Rusko, V. Británia a USA).

Z hľadiska územno-správneho členenia je Bosna a Hercegovina rozdelená na niekoľko organizačných stupňov riadenia:

- *samotné územie štátu - Bosna a Hercegovina*
- *na úrovni entít – Republika srbská, chorvátsko-moslimská Federácia Bosny a Hercegoviny (jednotlivé právne predpisy a normy medzi entitami upravuje ústava Bosny a Hercegoviny)*
- *na úrovni kantónov – v rámci Federácie Bosny a Hercegoviny sa nachádza 10 kantónov a dištrikt Brčko, s vlastnou územno-organizačnou štruktúrou riadenia (právnou organizáciu zabezpečuje ústava Federácie Bosny a Hercegoviny).*
- *najnižší stupeň územno-správneho členenia Bosny a Hercegoviny reprezentujú občiny*

Jedine integrita a zachovanie statusu quo súčasného administratívno-teritoriálneho usporiadania Republiky srbskej v rámci Bosny a Hercegoviny zabezpečí rozvoj jednotlivých podsystémov štátnej a verejnej správy, ktoré vplyvajú na rozvoj demografickej, ekonomickej, sociálnej, kultúrnej a politickej zložky kvality života v danom regióne.

Daytonské zmluvy definujú kantóny vo Federácii Bosny a Hercegoviny ako formu územno-správnych jednotiek so širokou autonómiou v oblasti vnútorných vecí, školstva, kultúry, zdravotníctva a regionálneho rozvoja.

Nevýhodou decentralizácie Federácie Bosny a Hercegoviny na jednotlivé kantóny sú enormné administratívne náklady na správu, riadenie a organizovanie celého byrokratického aparátu. Príkladom širokej autonómie kantónov je administratívno-správne usporiadanie Západo-hercegovinského (s dominanciou chorvátskeho obyvateľstva) a Tuzlanského (s dominanciou bosniackeho obyvateľstva) kantónu. Každý z týchto kantónov má vlastnú vládu, premiéra, členov vlády, jednotlivých ministrov. Ministerstvo vnútra Západo-hercegovinského kantónu nemá žiadne právomoci mimo svojho územia a v prípade výnimočnej situácie musí kontaktovať ministerstvo vnútra Tuzlanského kantónu.

Každá z troch konštitutívnych národností má odlišnú víziu územno-administratívneho usporiadania Bosny a Hercegoviny:

- *Záujmom **Bosniakov*** je postupná centralizácia Federácie Bosny a Hercegoviny, ako aj Republiky srbskej s cieľom rozšírenia právomocí centrálnej vlády v Sarajeve. Na lokálnej úrovni by mali byť zriadené občiny, ktoré budú reprezentovať entity lokálnej samosprávy. Predstavitelia bosniackej entity požadujú znovuoťvorenie Daytonských dohôd z roku 1995 a ich následnú novelizáciu. Ich primárnym cieľom je vytvorenie unitárneho modelu Bosny a Hercegoviny, ktorý by sa v dlhodobom horizonte mohol transformovať na „islamský štát“ v srdci Balkánu. Tomuto trendu do značnej miery prispieva aj demografický vývoj v Bosne a Hercegovine. Pokiaľ Chorváti a Srbi vykazujú prirodzený úbytok obyvateľstva, tak moslimské (bosniacke) obyvateľstvo zaznamenáva od konca občianskej vojny neustály rast prirodzeného prírastku. K formovaniu homogénneho štátu prispieva aj emigrácia chorvátskeho obyvateľstva prevažne zo Západo-hercegovinského a Livanjského kantónu do susedného Chorvátska. Táto emigrácia je spojená s ekonomickými dôvodmi, pretože Chorvátsko má v porovnaní s Bosnou a Hercegovinou vyšší životný štandard a v blízkej budúcnosti (2013), bude plnoprávnym členom EÚ.
- *Záujmom **Chorvátov*** je vetovať všetky snahy Srbov, ako aj Bosniakov o zmenu Daytonských dohôd, ako aj federálnej ústavy z roku 1995. Samotný návrh unitárneho štátu, riadeného vládou v Sarajeve, by už aj tak oklieštil právomoci autonómnej vlády v kantónoch s majoritným chorvátskym obyvateľstvom.
- *Záujmom **Srbov*** v Republike srbskej je dodržiavanie všetkých právnych dohôd a zákonov stanovených v Daytone, ako aj spoločnej ústavy Bosny a Hercegoviny. Snahou Republiky srbskej je riešenie statusu dištriktu „Brčko“ (s prevažne chorvátskym obyvateľstvom), ktorý de facto rozdeľuje Republiku srbskú na dva samostatné regióny (Gnjato, 1996).

POZÍCIA REPUBLIKY SRBSKEJ V BOSNE A HERCEGOVINE

Republika srbská vznikla v roku 1992, pod tlakom protestujúcich Srbov v Bosne a Hercegovine proti vytváraniu centralistického moslimského štátu na vtedajšom území SFRJ (Gnjato, Popov, 2007).

Na základe Daytonskej mierovej zmluvy tvorí Republika srbská samostatnú a nezávislú republiku v rámci Bosny a Hercegoviny. V poslednom decéniu dochádza v čo-

raz väčšej miere k centralizácii samotnej federácie Bosny a Hercegoviny (ktorú tvoria konštitutívne národy Bosniakov a Chorvátov), ako aj Republiky srbskej (konštitutívnym národom sú Srbi), pod jednotnú vládu Moslimov (Bosniakov) v Sarajeve. Tomuto procesu napomáhajú aj zahraničnopolitické aktivity USA a EÚ na území západného Balkánu. V nasledujúcom období bude hlavnou motiváciou politických kruhov v Belehrade a Banjej Luke udržanie *statusu quo* Republiky srbskej v súlade s Daytonskou mierovou zmluvou. Republika srbská a Srbsko, ako aj Čierna Hora majú v rámci Daytonskej zmluvy právo na „užšiu“ spoluprácu v oblasti kultúry, ekonomiky a obrannej politiky týchto troch krajín.

Republika srbská ako konštitutívna entita Bosny a Hercegoviny bude v blízkej budúcnosti orientovať svoju vnútornú a zahraničnú politiku na nasledovné ciele (Koljević, 2010):

- ***Prostredníctvom inštitúcií zabezpečiť vnútornú organizáciu verejnej a štátnej správy.*** Verejné inštitúcie sú základom demokracie, pričom sa podieľajú na formovaní národnej identity krajiny. V tomto smere je dôležitá spolupráca medzi inštitúciami Republiky srbskej a ich obyvateľstvom (pričom o dôležitých témach týkajúcich sa usporiadania krajiny musí rozhodovať národ prostredníctvom referenda, ktoré predstavuje jeden z atribútov demokracie).
- ***Kľúčový faktor, ktorý zohráva významnú úlohu pri udržaní súčasného statusu Republiky srbskej v rámci BIH je kultúrna, ekonomická a bezpečnostná spolupráca so Srbskom.*** Aktuálnym dôkazom budúcej spolupráce je spoločná kultúra, jazyk a história.
- ***Republika srbská nepredstavuje „srbskú diaspóru“, pretože sa jedná o autochtónne srbské obyvateľstvo.*** Ak by došlo k centralizácii Bosny a Hercegoviny malo by to negatívny dopad na Republiku srbskú a jej obyvateľov, a ohrozilo by to existenciu inštitucionálnych základov srbského národa.
- ***Demokratické tendencie musia byť podporované rozvojom moderných technológií, pričom osou regionálneho rozvoja je vzdelanostná ekonomika založená na vzdelaní a sociálnej súdržnosti.*** Existencia národnej identity sa skladá z dynamickej a statickej dimenzie, ktoré sú konštruované kultúrnymi, sociálnymi, temporálnymi a teritoriálnymi komponentmi.
- ***Národná solidarita.*** Hlavnú úlohu v tomto smere zohráva zahraničná politika, ktorej cieľom je zachovanie medzinárodného konsenzu v oblasti strategických otázok, ochrany národnej identity, práv a slobôd obyvateľov, ako aj sociálnej stability. Republika srbská podporuje európske hodnoty a tradície založené na pravde, morálnosti a slobode.

SRBSKO A JEHO SÚČASNÁ GEOPOLITICKÁ POZÍCIA V REGIÓNE

Snahou Srbska je náprava reputácie a dôveryhodnosti krajiny v regióne, ako aj zlepšenie vzťahov s EÚ, ktoré stratilo v priebehu vojnových konfliktov v 90. rokoch 20. storočia. Po páde Miloševičovho režimu dochádza k postupnému uvoľňovaniu napätia a nedôvery medzi Srbskom a spojeneckým blokom EÚ-USA. Tieto prozápadné tendencie boli narušené vraždou premiéra Džindžića v marci 2003, ako aj vyhlásením nezávislosti Čiernej Hory v roku 2006 a vnútropolitickou krízou vo februári 2008, keď južná autonómna oblasť Srbska – Kosovo a Metohija jednostranne vyhlásila nezávislosť bez následnej konzultácie s Belehradom a medzinárodným spoločenstvom.

Samotný epilóg integračných procesov Srbska k EÚ tvorí spolupráca s medzinárodným trestným tribunálom pre vojnové zločiny na území bývalej Juhoslávie v Haagu (najmä úspešné zadržanie všetkých podozrivých Srbov z vojnových zločinov, posledným zadržaným bol V. Hadžić v júli 2011, ktorý je obvinený z bombardovania Záhrebu a okupácie chorvátskej Slavónie).

Napriek týmto negatívnym politickým faktorom, dochádza od roku 2000 k výraznému zlepšeniu hospodárskej situácie krajiny. Rast hospodárstva je vo väčšej miere zabezpečený prostredníctvom priamych zahraničných investícií spojených s privatizáciou strategických podnikov, ako aj čerpaním predvstupovej pomoci zo štrukturálnych fondov EÚ. Najväčšiu prekážku prílevu zahraničných investícií tvorí poddimenzovaná infraštruktúra, korupcia a nedostatočne rozvinuté právne prostredie. Na druhej strane Srbsko má niekoľko komparatívnych výhod v porovnaní so susednými krajinami, najmä čo sa týka rozvoja poľnohospodárstva (úrodné černoze a vhodné klimatické podmienky). K týmto výhodám môžeme zaradiť aj relatívne rozvinutú dopravnú (tranzitnú) cestnú a riečnu infraštruktúru európskeho významu, ekologicky kvalitné životné prostredie, možnosť rozvoja rurálneho cestovného ruchu.

Srbsko je hospodársky rozvinutejšie v porovnaní s Čiernou Horou, resp. Republikou srbskou, ktorá je súčasťou Bosny a Hercegoviny. V súčasnosti má Srbsko konštruktívne a priateľské bilaterálne vzťahy so svojimi susedmi. Najhoršie bilaterálne vzťahy má Srbsko s Albánskom. Hlavným dôvodom je podpora separatistických tendencií v Kosove a Metohiji, ako aj snaha Tirany o realizáciu projektu tzv. „Veľkého Albánska“, ktorého súčasťou by bolo už spomínané územie Kosova a Metohije, prevažná časť západného Macedónska, východné územia Čiernej Hory, severozápadnej časti Grécka s Iónskymi ostrovmi a časť územia južného Srbska – obce Medvedja, Bujanovac, Preševo a región Sandžaku (bližšie <http://sr.wikipedia.org>, <http://www.vesti-online.com>, <http://www.strategic-culture.org>).

Už len tieto uvedené skutočnosti vytvárajú z Čiernej Hory, Srbska, Macedónska a Grécka prirodzených a strategických partnerov v spoločnom boji proti snahe Tirany o realizáciu projektu tzv. „Veľkého Albánska“. Aj keď sa predpokladá, že región západného Balkánu bude v nasledujúcom decéniu súčasťou EÚ a vojenského bloku NATO, musíme si uvedomiť, že určité napätie v dôsledku rôznorodej národnostnej a náboženskej štruktúry v tomto regióne pretrvá aj po prijatí všetkých štátov do menovaných ekonomických a vojenských inštitúcií. Pre názornosť uvedieme niekoľko príkladov pretrvávajúcich sporov a konfliktov v členských štátoch EÚ: jedná sa o rozdelenie Cyprusu, resp. španielske regióny – Baskicko, Katalánsko, ktorých snahou je široká autonómia, resp. samostatnosť, belgické regióny – Flámska a Valónska, prípadne separatistické tendencie severného Írska.

Stabilizácii západného Balkánu napomôže iba konštruktívny a otvorený dialóg všetkých zúčastnených strán. Aktuálnou témou zostáva albánska otázka, ktorá vďaka podpore USA a západných spojencov posilňuje Tiranu v úsilí zjednotenia všetkých Albáncov do spoločného štátu. Okrem spomenutých strategických partnerov zohráva dôležitú úlohu v regióne aj Republika srbská, ktorá môže morálne a politicky podporiť jednotu a *status quo* hraníc Čiernej Hory a Srbska, ako aj Bulharsko, ktoré má spolu s Macedónskom spoločnú kultúru, jazyk a históriu (Pavlović, Šabić, 2007).

Na konci prvého decénia XXI. storočia sa západný Balkán, ako aj Srbsko stále nachádza na rázcestí, aj keď je jasné, že jedinou alternatívou je začlenenie celého regiónu do európskej únie. Avšak tomuto smerovaniu v značnej miere bráni niekoľko faktorov:

- ❖ *nevyriešený status Kosova a Metohije*
- ❖ *otázka Bosniakov v Rašskej oblasti (Sandžak) a separatistické tendencie vo Vojvodine*
- ❖ *spolupráca s medzinárodným trestným tribunálom v Haagu*

SRBSKO – GEOPOLITICKÁ POLOHA NA BALKÁNSKOM POLOSTROVE

Mnohí zahraniční autori definujú región Balkánskeho polostrova ako stret civilizácií (západoeurópskej, byzantskej a islamskej), miesto, v ktorom neustále dochádza k stretu záujmov rôznych svetových veľmocí, ako aj regionálnych mocností. Konfrontácia záujmov svetových a regionálnych mocností na Balkánskom polostrove prebiehala kontinuálne niekoľko storočí a jej dôsledky môžeme pozorovať aj v súčasnosti. Na základe tohto kontextu môžeme definovať celý rad faktorov, ktoré sa podieľali na formovaní geopolitickej polohy Srbska: jednalo sa predovšetkým o politicko-geografickú pozíciu v regióne, vplyv regionálnych a svetových mocností, ako aj ostatné vnútropolitické faktory (Sekulović, Gigović, 2009).

Srbsko sa rozprestiera medzi stredoeurópskym, juhoeurópskym a balkánskym geopriestorom Európy. Územie Srbska predstavuje najkratšiu spojnicu medzi geostrategickým priestorom Európy, Ázie, Blízkeho Východu a Stredozemia. Územím prechádza dôležitý transportný koridor, ktorý spája hospodársky vyspelé štáty strednej a západnej Európy so surovinovo bohatými krajinami Blízkeho a Stredného Východu.

Hlavnou nevýhodnou Srbska je kontinentálna poloha, avšak rieka Dunaj čiastočne túto nevýhodu vyvažuje, pretože spája krajinu s Čiernym a Severným morom.

Medzi veľmoci, ktoré vplyvajú na politickú, ekonomickú a bezpečnostnú situáciu v regióne zaraďujeme USA, NATO, EÚ a v poslednom decéniu opäťovne aj Rusko. Významnú úlohu zohráva v bezpečnostno-politickom systéme západného Balkánu USA, ktoré svojím vplyvom v regióne oslabuje pozíciu Ruska v juhovýchodnej a východnej Európe. USA nahradilo Veľkú Britániu, ktorá v 18. a 19. storočí bola hlavným rivalom expanzie Ruska na balkánsky polostrov. Veľká Británia podporovala politiku „prežitia“ absolutistickej Osmanskej ríše na Balkáne a postupnú islamizáciu južných Slovanov (predovšetkým Srbov a Bulharov).

Túto politiku v 90. rokoch 20. storočia propagovalo a v súčasnosti podporuje USA na teritóriu bývalej Juhoslávie. Jedná sa predovšetkým o centralizáciu BIH, kde prevláda snaha Bosniakov o oslabenie vplyvu Republiky srbskej v rámci federácie, postupná autonómia Bosniakov v Sandžaku, ako aj podpora nezávislosti Kosova a Metohije vo februári 2008.

Preferovanie USA neznamená iba zabezpečenie vojensko-strategického vplyvu v juhovýchodnej a východnej Európe, ale aj:

- ekonomickej expanzie EÚ prostredníctvom Nemecka
- znemožnenie Rusku ekonomicky, resp. politicky rozvíjať svoje aktivity v regióne juhovýchodnej Európy

Nemecko (hlavný investor a vlastník bánk a peňažných ústavov v regióne Západného Balkánu) sa prostredníctvom EÚ usiluje o rozšírenie svojich ekonomických záujmov v re-

gióne východnej Európy, Balkánu, Stredomoria a na Blízkom východe. Balkán zohráva v procese ekonomickej expanzie EÚ (Nemecka) kľúčovú úlohu.

Primárnym záujmom EÚ je vytvorenie tzv. „*balkánskeho koridoru*“, ktorý by zahŕňal západnú Európu, panónsko-egejský strategický priestor a nadviazal by na región Malej Ázie.

Srbsko sa nachádza v bezprostrednom zázemí štátov EÚ, ktorými sú Slovinsko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Grécko, Taliansko a v najbližších rokoch sa predpokladá vstup Chorvátska. Na druhej strane je Srbsko oklieštené štátmi NATO zoskupenia (novými členmi sú od 1. apríla 2009 aj Chorvátsko a Albánsko). V záujme Srbska je bezprostredná integrácia do EÚ, ako aj aktívna spolupráca v otázkach obrany a bezpečnosti s ostatnými štátmi regiónu.

Vzhľadom na komplexnú geopolitickú polohu v regióne sa Srbsko nachádza na začiatku transformačnej etapy vo vzťahu k euroatlantickým integráciám, ako aj k svojim susedom v regióne. Výhodou Srbska je jeho poloha – keďže sa nachádza v prieniku rôznych regionálnych geopolitických štruktúr môže sa súčasne angažovať v rôznych integračných a rozvojových iniciatívach, ktoré jednotlivé zoskupenia ponúkajú.

Vzhľadom na súčasnú geopolitickú štruktúru sveta, Srbsko jasne definovalo štyri piliere svojej geopolitickej orientácie: *EÚ, Rusko, USA a Čína*.

ZÁVER

Jednotliví autori poukazujú na konkrétne kroky, ktoré je potrebné urobiť k dosiahnutiu trvalého mieru medzi etnickými skupinami v krízovom regióne (ako príklad slúži priestor bývalej Juhoslávie, avšak tento prístup sa môže aplikovať aj v lokálnej mierke na Kosove a Metohiji):

1. **Princíp garancie stabilnosti štátnych hraníc**, okrem tých, na ktorých úprave sa vopred dohodli zainteresované strany,
2. **Princíp slobodného a bezpečného návratu utečencov**, všetkých osôb, ktoré žili v krízovom regióne pred vypuknutím konfliktu,
3. **Princíp rozvoja demokracie** založený na budovaní európskych hodnôt, najmä však zabezpečenie ochrany práv a slobôd menšín,
4. **Princíp decentralizácie a regionalizácie**, ako adekvátny model formovania multikultúrnej spoločnosti,
5. **Princíp regionálnej spolupráce**, s cieľom rýchlejšieho rozvoja, ktorý prispeje k stabilizácii regiónu a vzájomnému vyrovnávaniu regionálnych disparít medzi štátmi krízového územia.

Vzťahy štátov EÚ k Balkánu sú definované dvoma protichodnými líniami:

Prvá skupina štátov vníma Balkán ako neoddeliteľnú súčasť anticko-byzantského civilizačného okruhu, kde dominuje pravoslávna cirkev a vzájomné priateľské väzby s Ruskom. Štáty ako Bulharsko, Macedónsko a Srbsko s nedôverou hľadajú na postupné integračné tendencie Turecka zo strany prevažne anglosaských štátov EÚ a USA. Ak by sa Turecko stalo plnoprávnym členom EÚ mohlo by prostredníctvom svojej dominancie opätovne rozšíriť politický a ekonomický vplyv na Balkáne. Túto politiku voči Balkánu prezentuje predovšetkým Francúzsko, Taliansko a Španielsko.

Druhá skupina štátov (zastúpená Veľkou Britániou a USA) podporuje intenzívnejšie väzby EÚ s Tureckom. Tak ako na začiatku 20. storočia, aj v súčasnosti tieto krajiny podporujú, aby sa Turecko v čoraz väčšej miere angažovalo na rozvoji a stabilizácii Balkánskeho polostrova. Táto politika bola presadzovaná v 90. rokoch 20. storočia, pričom identický postoj USA a Veľkej Británie k moslimskému obyvateľstvu na Balkáne pretrváva aj na začiatku 21. storočia.

Charakteristickou črtou tohto politického smerovania je propagácia nezávislého Kosova, decentralizácia Macedónska (vzhľadom na albánsku menšinu) a centralizácia Bosny a Hercegoviny (čo v konečnom dôsledku oslabí vplyv Republiky srbskej a kantónov s dominanciou chorvátskeho obyvateľstva).

V každom prípade môžeme konštatovať, že takto vedená politika má negatívny dopad na pravoslávnych kresťanov žijúcich v tomto regióne. Hlavným dôvodom zo strany Veľkej Británie, ako aj USA je snaha o elimináciu prípadného vplyvu Moskvy na Srbsko, Čiernu Horu, Bulharsko, resp. Grécko. Ako príklad môžeme uviesť protichodný postoj USA a EÚ k separatistickému regiónu Kosova a Metohije a kaukazským separatistickým republikám – Abcházka a južného Osetska. Súčasný nepokoje na severe Kosova a Metohije sú jasným príkladom toho, že EÚ spolu s USA bude spolupracovať so Srbskom (začleňovanie do euroatlantických štruktúr), iba ak normalizuje svoje vzťahy s Prištinou, čo de facto znamená uznanie plnoprávnej suverenity zo strany Srbska.

Tento článok bol vypracovaný s podporou projektu: VEGA č. 1/0611/09 „Koncept miesta v regionálno-geografickej analýze, syntéze a teritoriálnom marketingu: teoreticko-metodologický rámec a aplikácia na vybrané modelové územia“, na Katedre geografie a regionálneho rozvoja, Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove.

LITERATÚRA

- BIĆANIĆ, I.(1999): "Growth Prospects for Southeast European Economies", paper for Vienna Conference on Reconstruction and Integration in Southeast Europe: Economic Aspects, LSE-WIIW Project, p. 8. Vienna, 12-13 November
- GNJATO, P. (1996): Geopolitički položaj Republike Srpske. Glasnik GD RS, str. 27-48. ISSN 0350-3593.
- GNJATO, P., POPOV, T. (2009): Geopolitički i razvojni aspekti teritorijalne organizacije prostora BiH, u ur. Srboj Stamenković, Stevan Stanković: „Teritorijalni aspekti razvoja Srbije i susednih zemalja“, Geografski fakultet u Beogradu, Zbornik radova i naučnog skupa, Divčibare, 29-31. Oktobar 2009. Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu, s. 41-46. ISBN 978-86-82657-85-9.
- GRČIĆ, M. (1999): Geografske karakteristike i geopolitički problemi Balkanskog poluostrva. Glasnik Geografskog društva Republike Srpske, 4, s. 13-27.
- GRČIĆ, M. (2001): Komponente geografskog položaja Srbije. Zbornik radova sv. XLIX,- Geografski fakultet, s. 7-22. ISSN 0350-3593
- GRČIĆ, M. (2004): Geografičeskaja model mežetničeskikh konfliktov na Balkanah. Monografija: Problemy geokonfliktologii, V 2 T. Tom 1/ pod redakcij N. S. Mironenko. – Moskva: „Press-Solo“, s. 196-216.

- GRČIĆ, M. (2005): Balkan kao kulturni subkontinent Evrope. Glasnik Srpskog geografskog društva, 85 (1), s. 209-218. ISSN 0350-3593
- GRČIĆ, M. (2007a): Geopolitički smisao i besmisao balkanizacije. Zbornik radova sa naučnog skupa „*Srbija i Republika Srpska u regionalnim i globalnim procesima*“, Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu Banja Luka, s. 29-36. ISSN 0354-6055
- GRČIĆ, M., TOŠIĆ, D. (2007b): Problemy integraciji gorodskih setej Serbii i JU-Vostočnoj Evropi. Global'nyj gorod: teorija i real'nost'. Moskva: OOO Avanglinov. Ss. 209-223.
- HUNTINGTON, S. (1996): The Clash of Civilisations and the Remarking fo World Order, Simon & Schuster, New York, 1996.
- HUNTINGTON, S. (2008): Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1. Vyd. 343 s. ISBN 978-80-7325-156-7.
- KNEŽEVIĆ, A. (2005): Stanovništvo Srbije prema nacionalnoj pripadnosti po rezultatima popisa 2002. godine. Glasnik srpskog geografskog društva. Godina 2005. Sveska LXXXV – br. 1, s. 103-110
- KOLJEVIĆ, B. (2010): Republika Srpska – Budućnost nacionalnog identiteta. Srpska politička misao, broj 1/2010, g. 17, str. 281-290. ISSN 0354-5989
- PAVLOVIĆ, M., ŠABIĆ, D. (2007): Mesto i uloga Srbije u regionalnim procesima na Balkanu. Zbornik radova sa naučnog skupa „*Srbija i Republika Srpska u regionalni i globalnim procesima*“, Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu Banja Luka, s. 43-48. ISSN 0354-6055
- PETROVIĆ, D. (2007): Geopolitičke perspektive Srbije, Republike Srpske i Crne Gore u odnosu na regionalno i globalno okruženje. Zbornik radova sa naučnog skupa „*Srbija i Republika Srpska u regionalnim i globalnim procesima*“, Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu Banja Luka, s. 75-83. ISSN 0354-6055
- PETROVIĆ, D. (2008): Srpski narod i velike sile: Kulturno-istorijski procesi. Novi Sad: Prometej, s. 288. ISBN 978-86-815-0262-3.
- RADOVANOVIĆ, V. S. (1953): Jugoslavija – geografski položaj, unutrašnje i spoljašnje veze. Glasnik etnografskog instituta SANU, knj. II/III, s. 115-146.
- RADUŠKI, N. (2003): Etnička slika Srbije – popis 2002. godine. Migracijske i etničke teme, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb. broj 2-3. str. 253-269. ISSN 1333-2546.
- REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU, SRBIJA (2003): Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u 2002 g. knjiga – stanovništvo. ISBN 86-84433-02-5.
- ROGELJ, B. (2006): Nazaj k Evropi – geopolitični diskurzi o srednji in vzhodni Evropi v institucijah Evropske unije. Razprave, Dela 26., 2006, str. 181-202. ISSN 0354-0596.
- SEKULOVIĆ, D., GIGOVIĆ, L. (2009): Srbija i njena geopolitička determinisanost u Evropi, u ur. Srboľjub Stamenković, Stevan Stanković: „*Teritorijalni aspekti razvoja Srbije i susednih zemalja*“, Geografski fakultet u Beogradu, Zbornik radova iz naučnog skupa, Divčibare, 29-31. Oktobar 2009. Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu, s. 91-98. ISBN 978-86-82657-85-9.
- STEPIĆ, M. (2005): Kosovsko-metohijska karika rasrbljivanja Balkana – mogući epilog i njegove geopolitičke posledice. Glasnik srpskog geografskog društva, g. 2005, sveska LXXXV – Br. 1. s. 187-198. ISSN 0350-3593.

- TOŠIĆ, D. (2009): Srbija i evropske regionalne integracije, u ur. Srboljub Stamenković, Stevan Stanković: „Teritorijalni aspekti razvoja Srbije i susednih zemalja“, Geografski fakultet u Beogradu, Zbornik radova iz naučnog skupa, Divčibare, 29-31. Oktobar 2009. Geografski fakultet u Beogradu, PMF u Beogradu, s. 17-24. ISBN 978-86-8265-85-9.
- TRIPKOVIĆ, M. (2005): Etnički sukobi u multikulturalnim društvima i (ne)mogućnosti njihovog predupređivanja, Sociološki pregled, Vol. XXXIX, № 2, 99-121.
- TRGOVČEVIĆ, L. (1990): Jovan Cvijić i Ljubomir Stojanović o budućoj jugoslovenskoj državi. Prepiska iz 1917. i 1918. Godišnjak grada Beograda, 38, s. 193.
<http://www.kurir-info.rs/vesti/milo-djukanovic-kralj-sverca-cigareta-78472.php>, dostupné dňa 5. januára 2012.
<http://www.novinar.de/2010/02/01/the-great-albania-myth-reality-future.html>, dostupné dňa 5. januára 2012.
<http://www.strategic-culture.org/news/2007/07/25/5757.html>, dostupné dňa 5. januára 2012.
<http://www.vesti-online.com/Vesti/Ex-YU/149861/Dukanovic-zarobljen-u-vremenu-sverca>, dostupné dňa 5. januára 2012.
<http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/171301/Necemo-u-veliku-Albaniju->, dostupné dňa 5. januára 2012.
<http://sr.wikipedia.org/sr/>, dostupné dňa 5. januára 2012.

NATIONAL IDENTITY OF SERBS POPULATION IN THE CRISIS REGION OF WESTERN BALKAN

Summary

Ethnic Serbian areas have continually, throughout history, been the most respectable geopolitical factor on the Balkans. Regarding the fact that the Balkans have an extremely great strategic significance, permanent attempts of great forces, together with the Serbian neighbors (mutually linked by symbiosis of interests), were to diminish as much as possible the significance and position of the Serbian factor. If it looks as the answer of Serbia and Serbs towards the challenges of others, neighboring historical people (Bulgarians, Byzantite, Austria-Hungary) was proper for that time, it cannot be said the same for the time beginning from the end of Serbian uprising in XIX century almost until present. The process of de-serbing is taking place exactly in the Serbian historical, national, cultural, civilizational and state-founding center – Kosovo and Metohija. This may have fatal long-term geopolitical consequences for modern Serbia and all ethnic Serbian areas. The rate was particularly accelerated after the war, establishing of the NATO military control and international protectorate, and formation of actual Albanian government in the year 1999. The epilogue is expected with the official separation of Kosovo and Metohija from Serbia. This would happen by a hypothetical “finished act” of forced fragmentation and setting up the border lines.

Recenzovali: Prof. RNDr. Robert Ištók, PhD.
 Mgr. Juraj Majo, PhD.